

A Csongrád Megyei Általános Tanító Egyesület tevékenysége és illusztrációs pályázatai a két világháború között¹

1. A körök szerepe Hódmezővásárhelyen

A társadalmi egyesületek története szorosan összefonódik az olvasókörök, egyletek, egyesületek fogalmával és történetével. Köztük gyakran nem célszerű nagyobb megkülönböztetéseket tenni, tárgyalásuk azonos elvek mentén történhet. Az olvasókörök története a felvilágosodás kori kezdeti formáitól a kiegyezés utáni felvirágzáson át egészen a második világháború utáni koalíciós időszakig folyamatosnak tekinthető. A vizsgálódásunk színteréül választott Hódmezővásárhely kitüntetett szerepet játszik ennek a magyar, bár nyugati előzményekkel is rendelkező, közösségi forma történetének elemzésekor. A hatalmas kiterjedéssel és külterülettel rendelkező alföldi város, a bérlői birtokszerkezet, vagy a Bibó Lajos által drámaian megjelenített hibások viselkedésformái mind-mind okai az egyesületi élet széles körben való elterjedésének, illetve gazdag megjelenési formáinak. A felnőtt lakosság mintegy fele kapcsolódott valamilyen helyi közösséghez, az 1920–1930-as évekre számosan többhöz is. Jelen voltak az egyesületek az ekkorra már erősen tagolt társadalom minden rétegében. A városi polgárság, iparosok, munkások stb. ugyanúgy létrehozták saját szervezeteiket, mint a zömmel tanyán élő parasztság. Nem hiányoztak azok a „Gregus Máték”, „Samecz Andrások”, akik hajlandók voltak vállalni az összefogás serkentését, a szervezőmunkát és még a válságos időkben is az anyagi áldozatokat, ezzel erősítve a kor társadalmának szövetét.

2. Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület

A Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület 1913. december 6-án alakult meg. A kor szokásainak megfelelően alapszabályát a vallás- és közoktatási miniszter csak később, 1915. augusztus 12-én hagyta jóvá. Az egyesület elődje az 1868-ban létrehozott Alföldi Tanítóegylet volt. A két egyesület közötti folytonosságot a pecséten megjelenő felirat és az 1868-as évszám is jelzi.

Az alapszabály szerint az egyesület célja a tanítás- és nevelésügyi ismeretek gyarapítása, az egységes közoktatásügyi szellem kifejlődésének elősegítése, tanítók segélyezése, az Országos Tanítói Szövetség támogatása, az iskola és a tanítók érdekeinek, szociális és társadalmi problémáinak megvitatása stb. Az egyesület tagjai a vármegyei állami tanítói voltak, felettes szerve Csongrád vármegye és Szeged szabad királyi város királyi tanfelügyelősége, székhelye Hódmezővásárhelyen az Endrei Gyula utcai állami népiskola volt. „A megyét járáskörökre osztották, ezek a területileg hozzájuk tartozó egyesületi tagok tagdíjaiból gazdálkodhattak (hódmezővásárhelyi, szentes-mindszenti, csongrádi, kisteleki, kiskundorozsmai, Szeged-belterületi, Szeged-felsőtanyai, Szeged-alsótanyai), élükön járásköri elnökök álltak.”²

Az egyesület tagja volt a budapesti székhelyű Magyar Tanítóegyesületek Egyetemes Szövetségének és az Eötvös Alapnak. Érdekességként 1940-ben megalakult a Községi Tanítók Országos Egyesülete is, ami szintén vármegyei tagozódásban szeretett volna működni.³

Az egyesület legfőbb irányító szerve az általában májusban összehívott évenkénti közgyűlés. Annak ellenére, hogy a Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület központja Hódmezővásárhelyen volt, a fennmaradt jegyzőkönyvek (1937–1941) tanúsága alapján az üléseket

¹ A tanulmány a szerző habilitációs dolgozatának, a témával kapcsolatos részleteire épül, de számos eredeti közlés, művelődéstörténeti újdonság, levéltári anyag egészíti ki és teszi teljessé.

² *Egyesületi iratok a Csongrád Megyei Levéltárban*, szerk. BERTA Tibor, Szeged, Csongrád Megyei Levéltár, 2003, 83 (A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai: Segédletek, 13).

³ Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára (a továbbiakban: CSML HF) Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület (a továbbiakban: CSVÁT) iratai X. 101. 1921–1943. 1941.

általában mégis Szegeden tartották. Kivéve az 1937. május 15-i összejevetelt, melyet a vásárhelyi városháza impozáns közgyűlési termében rendeztek, erős kontrasztjaként például a következő évi, 1938. május 7-én tartott Szeged-rókusi állami elemi népiskola tornacsarnokával. Az évközben jelentkező aktuális teendőket a vezetőség és a választmány a negyedéves választmányi üléseken beszélte meg.

A nagy létszámú egyesületnek (1937-ben 550 tag) viszonylag kis vezetősége volt, tagjai valamennyien a korabeli vármegyei tanítóság jól ismert alakjai:

elnök:	Csernai Mátyás (korábbi elnökök: Vass Mátyás, Vidonyi Elemér, Hermán János)
alelnökök:	Várhelyi József, Tokay József, Barcsay István
főtitkár:	Deli Lajos
titkárok:	Almási Ferenc, Barabás Jenő
pénztáros:	Korek Péter
könyvtáros:	Szabó János

A Csongrád vármegyére jellemző tanyás életforma természetes következménye, hogy az egyesület egyik legfőbb célja a tanyai tanítók helyzetének javítása, mellyel kapcsolatban a tanyai pótlék kérdésének az ügye csak egy, bár igen hangsúlyos pont volt, de természetesen bekapcsolódtak az országos kezdeményezésekbe is, mint például:

- Az 1938. márciusi országgyűlési határozattal megvalósult a tanítók főiskolai képzésére vonatkozó törvényjavaslat.
- Az 1937-ben elért tűzharcos törvény, ami a háborús szolgálatot ellátó tanítók, tanárok katonai idejének beszámítása és a hadipótlék kérdése volt.
- Ugyancsak ebben az évben adtak ki egy miniszteri rendeletet, hogy a körzeti iskola-felügyelők 30. szolgálati évük után automatikusan VII. fizetési osztályba kerülnek.
- Személyes családi biztonságukat segítette régi kívánságuk, hogy a tanítók gyerekei előnyt élvezzenek az álláshoz jutás szempontjából az állami állások, különösen a tanítói/tanári helyek tekintetében. Ebben a kérdésben, ha nem született is határozat, de a napi gyakorlat teljesíteni látszott ezt a kérést.

A Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület számos további javaslattal, előterjesztéssel élt, mint például:

- A helyettes tanítói intézmény rendezése. Javaslatuk, hogy a helyettes tanítót egy év után nevezzék ki.
- Megállapítják, hogy az állástalan tanítók száma csökkent, kántorokban már hiány is van. Az iskolák szaporításával, a leányképzők átszervezésével, a főiskolai képzés beindításával gyors fordulat várható.
- Indítványozzák, hogy a tanyai tanítók (egyházi és községi) kétholdas földje ne számítsanak be a jövedelembe. Úgy látják, hogy ennek megoldása a gazdasági irányú oktatás kérdésének megoldásával fog előtérbe kerülni.
- A gondnokságok megszüntetése vagy átszervezése nem mozdult. „Ez ügyben is kelene valami egészséges, a mai életnek megfelelő pótlásról gondoskodni” – írják. Ez nem lehet más, mint az igazgatói hatáskör újraszabályozása, illetve kiterjesztése.
- Az igazgatói díjak rendezése.
- A tanítónők VII. fizetési osztályba történő sorolásának lehetősége, a férjes tanítónők lakbér és családi pótlék iránti igénye.
- Felterjesztéssel éltek a községi és felekezeti tanítók vasúti kedvezménye ügyében is.
- Sikeres megyei kezdeményezés volt a tanyai tanítók gyermekeinek létrehozott középiskolai internátust Szegeden, melyet Horthy Miklós avatott fel 1937. május 5-én.

A szakmai feladatok és megoldandó kérdések között a két legfontosabb: az írástanítás kérdésének megoldása, valamint a továbbképző iskolák ügye volt. 1937-ben pályatételt is tűztek ki a továbbképző iskolákra, hogy ötleteket merítsenek a kollégák javaslataiból.⁴

Érdeemes megjegyezni, hogy az éves közgyűléseken, de a járásköri üléseken is, a beszámoló előtt egy-két, esetenként három szakmai, módszertani előadás volt, ezzel egyben továbbképzési lehetőséget biztosítva a kollégáknak, például a számtantanítás módszere az elemi iskola 2. osztályában; a reformírás; a tanyák iskolája és tanítója; gyakorlati tanítás 4. osztályos tanulókkal „Mi rontja a levegőt?” címmel; az illusztratív módszer; de „Szent István, a magyar tanítók eszményképe” címmel is tartottak előadást. Számos alkalommal rendeztek vitadélutánokat pedagógiai kérdésekről.

2.1. A pályázatok

Az egyesület a szakmai munka motiválására, a jó ötletek bemutatására és az aktuális kérdések kidolgozására évente 1-2 pályázatot hirdetett, melyek tovább emelték a tanítói munka hatékonyságát, lehetséges fejlődési irányokat jelöltek ki és igazi fórumát teremtették meg a tenni akaró pedagógusoknak. Ilyen témák voltak például: Hogyan végezze a tanító a továbbképző népiskolai nevelési munkát, különös tekintettel a gazdasági oktatásra?; Az írásbeli előkészületek kérdése, azok haszna a tanítás eredményességére; Mit tehet a tanító a szövetkezetek létesítésére, fejlesztésére és a szövetkezeti beszerzés, értékesítés érdekében?; Egyéni eljárásmodok a népiskola egy tantárgya tanításában; Teljes népművelési előadás hazánk sorsdöntő kérdéseiről; A tanítási vázlat jelentősége; Tanítási tervezet történelmi vagy gazdasági ismeretekből a népiskola 7. vagy 8. osztályában; Fiúk, leányok együttes vagy külön tanításának kérdése a 8. osztályos népiskolában stb. Az 1943-as pályázati tételek különösen összetettek:

1. Szabadon választott pedagógiai elméleti fejtegetés az iskolai gyakorlati neveléssel kapcsolatban
2. A ma tanítója a ma társadalmában
3. Érvek a tanyai pótlék kérdésében
4. A következő lépés a VIII. osztályos népiskola fejlesztésében

A dolgozatok jutalmazására pályatételenként 100 pengőt irányoztak elő.

A második témára két dolgozatot küldtek be. Az első díjat a „Van-e olyan tanító, kinek nincs mély ránc a homlokán s egy gúnykarcolta seb a szívéen...?” jeligével beadott dolgozat nyerte el. Sajnos a dolgozat nincs meg a levéltári anyagban, de bírálója szerint: „Mesteri nyelvvezetettel megírt mű. Írója gondolkodó fő, sokat olvasott, képzett elme. [...] Érzékeny lélek. Lelkesültséggel és magasrátörési [sic!] vággyal telített tanító [...] Az általa említett jelenségek igaznak látszanak, mégis mintha túlon túl nagy fontosságot tulajdonítana minden apróságnak.”⁵

2.2. Az oktatás és vizualitás. A szemléltetés és vázlat

A pályázatok egy jelentős hányada a szemléltetés kérdésével foglalkozik, ami új módszerek bemutatását, összegyűjtését és megosztását célozza az oktatás hatékonyságának érdekében. Az egyik 1939-es felhívásban a tanítási vázlat jelentőségének kiemelését várják. A „Hazáért” II. számú jeligés módszertani pályaműben nyomon követhetjük a *vázlatok bevezetésétől* való félelem és a módszer praktikusságának felismeréséig tartó folyamatot:

„Amikor meghallottuk hírét a vázlatoknak, épp oly riadalom félelem fogott el bennünket, mint a kis pásztort, ki őrzi a nyáját a mezőn és hirtelen fergeteg támad. Menekültünk, félelmesen menekültünk volna előle: Meglepően ereszkedett fölénk. Szinte érez-

⁴ A Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület 1938. május 7-i közgyűlésének jegyzőkönyve, CSML HF CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

⁵ DELI Lajos, *Bírálat a CSÁTE az 1943. évi pályatétéleire beérkezett munkákról*, 1, A CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

tük lelkünkbe súlytó [sic!] villámait. Pedig a vázlatok viharának vélt fergetege nem pusztító villámokat, jégfellegeket küldött reánk, hanem a tavasznak langy esőjét, amely nyomán felébred a természet, minden bontogatja rügyeit, csíráit és fejlődésnek indul.

A vázlatok ezt az eredményt érték el azoknak a tanítóknak a lelkében, akikében megvolt az élet, a fogékonyság hivatásuk – e legszebb hivatás – iránt. [...] Ha úgy hozza a helyzet, hogy nem tudjuk elvégezni a tanítást, odaadjuk a gyermekeknek a vázlatot és leírják. Nem kell a könyv mellett gyötrődniük. [...] Nem tudunk zúgolódni, mert megértjük nemes törekvésüket, mellyel felszabadítottak bennünket a könyv bilincseiből, mely eddig megkötötte a tanítóság kezét.”⁶

A sorok olvasása kapcsán szembesülünk azzal a ma is gyakran felmerülő dilemmával, ha nem is az ilyen típusú hagyományos vázlat mint tanítást könnyítő, emlékezőt segítő megoldással kapcsolatban, hanem a modern egyszerűsítő megoldások, minimalista törekvések használatának veszélyeivel. Amennyire örömmel fedezhetjük fel a sorok között az ismeretlen, hivatásszeretettel áthatott tanító többet, jobbat akaró vágyakozását, annyira bántó az, ahogyan a könyvhöz és a tanuláshoz köti a gyermekek gyötrődését. Végigolvasva a pályaművet azonban sokkal pozitívabb végkövetkeztetésre juthatunk. Az írás szerzője egy közös vázlatgyűjtemény felállítását javasolja, melyet folyamatosan bővíthetnének a kollégák az aktuális olvasmányaikból, tapasztalataikból, eltérő érdeklődésükre alapozva és ezzel egy gazdag információgyűjtemény jöhetne létre, ami mind a tanítóknak, mind a gyerekeknek nagy hasznára válna, ahogy a következő példázat is mutatja:

„A hombárból a búza a malomba kerül. Megőrlik. Az édesanya süti belőle a szép fehér kenyeret és úgy adja a gyermekeinek. Nékünk is a vázlatokban lévő gondolatokat agyunk malmában, dagasztó teknőjében és sütő kemencéjében el kell készíteni, hogy azt épp olyan vággyal várják ajkainkról a gyermekek, mint édesanyjuk kezéből a szép fehér kenyeret”.⁷

A Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Kiskundorozsmai Járáskör 1942. május 16-i közgyűlésén a szokásoknak megfelelően több előadás is elhangzott. Kozáry Gyula *A szemléltetés* című értekezését olvasta fel. Örök probléma: Mit? Mennyit? Mikor? És hogyan szemléltessünk? – tette fel kérdéseit. Bemutatójában ma is érvényes megállapításokat tesz. Rámutat arra, hogy a tábla nélkülözhetetlen segédeszköze a tanításnak. Az előre elkészített táblai rajzok sokat veszítenek pedagógiai értékükből. Szemléltető képeket csak ott használjunk, ahol a valóságban nem tudunk szemléltetni. A leghatásosabb szemléltetés az, amely érzékszerveinken alapul. Ezek között is sorrendet állít fel: szaglás, ízlelés, tapintás, hallás, látás.

A szemléltetés négy fő pontja:

1. a szemléltetés biológiai legyen;
2. a tantermi szemlélet tekintettel legyen a közel és a távol ülőkre, a gazdagabb és a szegényebb ismeretkörűekre;
3. a kétdimenziójú kép jobb az egydimenziójúnál, színes kép a nem színesnél;
4. ne történjék semmi sem túl korán, sem túl későn.

Következtetése: Az iskolai szemléltetés szerves része a falitábla, a szemléltetésnél arra ügyeljünk, hogy az soha ne álljon kihasználatlanul.⁸

Ugyancsak a Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Kiskundorozsmai Járáskör közgyűlésén (1943. május 18.) hangzott el Czekus Frigyes *Az iskolai irkatáblák mint a magyar*

⁶ *A tanítási vázlatok*, 1–6, A CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

⁷ *A tanítási vázlatok*, 3, A CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

⁸ *Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Kiskundorozsmai Járáskör 1942. május 16-i közgyűlésének jegyzőkönyve*, 6, A CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

közművelődési kincsesbányák című előadása. Czékus régi kedves témájáról, a szemléltetés fontosságáról beszélt. „Hangsúlyozta, hogy a szemléltetést illetően a városi tanító a falusival, illetve a tanyáival szemben hatalmas előnnyel rendelkezik. A szemléltetés tökéletesítése terén az elmúlt évtizedekben nem sok történt. Megjelent a 20 történelmi képből álló sorozat, valamint a természetrajzi és természettani táblák is, azonban ezek nem elégitik ki a tökéletes szemléltetés feltételeit, illetve kívánalmait.”⁹ Bár Klebelsberg Kunó vetítőgépeket bocsátott az iskolák rendelkezésre, hogy tökéletesítse a szemléltetést, de ezekkel Czékus már nem találkozott a gyakorlatban. Ő már egy 20 évvel ezelőtti Néptanítók Lapjában megjelent cikkében leírta ezt az ötletét, majd a Palladis Fővárosi Könyvkiadó pályázatára is benyújtotta – igaz késve, és nem tud az eredményről. Javaslatra, hogy a füzetek borítóit használják fel szemléltetésre, hasonló módon a 40 évvel azelőtti megoldáshoz, amikor képek voltak a borítókon. Nagy segítség lenne ez ma is a tanyai tanítóknak.

Javaslatra a Kalász tankönyvszerkesztő bizottságnak, hogy az új tanterv és útmutatás szellemében készüljenek művészi rajzok. Célszerű lenne erre pályázatot kiírni. Azért gondolt a Kalászra, mert „ezzel a mozgalommal sok özvegy és árva könnyeit törölhetnénk le a magyar közművelődés nemes szolgálata mellett. Magyar Pantheon kiválóságai: Kossuth, Aradi 13, költők, írók, hadvezérek, feltalálók, közgazdászok, gyárosok, iparosok, mezőgazdák, művészek stb. A régi 10 szobros irkák helyett, legyenek 100 vagy 1000 szobros irkák, lehetnének »megyei« irkák is. [...] ezen új szempontú irkákat nemcsak növendékeink, hanem azok szülei is szívesen fogják nézegetni. Az egyes hitfelekezetek talán hit- és erkölcsstani, bibliai képsorozataikkal kapcsolódhatnak be a mozgalomba. Rajz, kézimunka, testnevelési tanmenetek rajzokkal feldolgozva, olvasmánytartalmi rajzok (illusztrációk), képrejtvények, gyermekjáték, komoly célzatú fizikai, vegytani kísérletek stb. stb. rajzokban mind jöhetnének az irkatáblákon. [...]”¹⁰

Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Alsótanyai Járáskör 1943. május 22-i rendes közgyűlésén Szeged-Szentmihálytelken Tenk Imréné szentmihálytelki népiskolai tanítónő az illusztratív módszerről tartott értekezést. Előadását ugyancsak Czékus Frigyes dorozsmai tanító egészítette ki:

„Pedagógiai kívánság az, tanításunkat lehetőleg magyarázó rajzokkal kísérjük, már akinek megadta a Sors ezen tehetséget. Sajnos neki is hiányzik ezen készsége. Továbbképző tanfolyamokon többször élvezte nagy pedagógusok ebbéli művészi ügyességét. [...]

Végül a következőket indítványozza:

1. Mondja ki a járásköri közgyűlés, hogy szükségét látná annak, hogy Szegeden a bel- és külterületi és a Szeged környéki nevelők részére 3–6 napos rajztanfolyam rendeztetnék, amelyen az 55000/1941. V. sz. rendelettel kiadott tanterv és útmutatások szellemében a lehetőségi feldolgoztatnának a nyolcosztályos népiskola összes magyarázó rajzai. A tanfolyam vezetőjéül valamelyik tanítóképző rajztanárja [sic!] volna felkérendő.
2. A királyi tanfelügyelőség felkérendő, hogy ezen hiánypótló rajztanfolyamhoz teljes erkölcsi támogatását nyújtsa. Ilyen tanfolyamot még sehol eddig az országban nem rendeztek. A kezdeményezés legyen Szegedé. Sok eszme indult már a Nap városából hódító országos útjára.
3. A magas Kultuszminisztérium (közelebbről: vagy a Népoktatásügyi osztály, vagy a Közoktatásügyi Tanács, vagy a Néptanítók Lapja Szerkesztősége) felterjesztésében felkérendő volna nyilvános pályázat útján képábrázolási rajztanítási segédkönyv elkészítésére – a tanítóság használatára. Esetleg még a Néptanítók Lapjában minden

⁹ Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Kiskundorozsmai Járáskör 1943. május 18-i közgyűlésének jegyzőkönyve, 2, A CSVÁT iratai X. 101. 1921–1943.

¹⁰ Uo.

számban jelennének meg ilyen szempontú könnyű rajzok. (Esetleg növendékek munkáiból.)”¹¹

A közgyűlés elfogadja és támogatja az indítványt.

3. A tanítók érdekvédelme és segélyezése

Az egyesület 1930 és 1933 között építkezésbe fogott, és egy üdülőházat létesítettek Mátrafüreden, ahol a tagság kedvezményesen üdülhetett. Az üdülő nagy közkedveltségnek örvendett, számos rászoruló vagy beteg tanító, illetve családtag pihenhetett itt, de nászútjukat töltő fiatal tanítópárok is tölthettek itt egy-két hetet. A ház bevételeiből fizették vissza az építkezéshez felvett kölcsönt, segítették az egyesületi munkát, de ebből fedezték a tagok és családtagjaik szociális és tanulmányi segélyezésének kisebb részét is.

A tanítók segélyezésére, a Péterfy Sándor kezdeményezésére 1878-ban megalakult Eötvös Alap volt hivatott, ami a magyarországi tanítók, tanárok önszegélyező szervezete volt. A kamatokból támogatta a tanítók gyermekeinek tanulását, az özvegyeknek és árváknak segélyeket utalt ki. Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület iratai között többször találunk utalást arra, hogy az egyesület nem volt elégedett az alap tevékenységével. Úgy találták, hogy az alap nem kellőképpen támogatja a tagság kéréseit. 1938-ra azonban oldódni látszott a feszültség, és az Eötvös Alap mellett a Kalász Könyvkiadó R.T. is támogatta a rászoruló tanítókat.

3.1. A tanyai tanítók érdekvédelme

A tanyás szerkezetű településrendszer a hatalmas külterülettel rendelkező városokban dolgozó tanítók évtizedes problémája volt, hisz a tagság jelentős része ezen a vidéken élt és dolgozott. A kérdés további nyomtatékot kapott azzal, hogy Csernai Mátyás a tanyai tanítók országos bizottságának elnöke is volt egyben. Már az első világháború előtti évektől folyamatosan hangoztatott kívánsága a tanítóknak, hogy az átlagnál sokkal nehezebb körülmények között dolgozó és élő tanyai kartársak erőfeszítéseit mind erkölcsileg, mind anyagilag jobban elismerjék. Az egyesület időről időre megújuló érvekkel kitartóan próbált eredményeket elérni a felettes hatóságoknál. Kiáltványokat jelentettek meg, interpelláltak a parlamentben, 1943-ban még pályátételt is kiírtak a témában, de a tagság különösebb indok nélkül is számos alkalommal felszólalt a kérdésben.

Bár kisebb részsikereket értek, például 1942-től a felekezeti tanítók is beléphettek az állami tanítók egyesületébe, mégis a megoldás 1942–1943-ig húzódott, és sajnos akkor is felemásra sikeredett, ahogy azt Csernai Mátyás feljegyzéséből megtudjuk. Pótlék helyett egy kiszámíthatatlan, ad hoc, egyetlen alkalomra szóló, nem nyilvános, és csak az állami tanyai tanítókra vonatkozó segélyezésről született döntés:

„A tanyák világában a legjobb és legkiválóbb tanítókra van szükség, akik hivatást látnak abban, hogy népünk felemelkedése érdekében munkálkodjanak. [...]

Lemondás a kultúra előnyeiről, mert ő a kultúra fáklója. Nehéz közlekedés és legtöbbször nagyon mostoha környezet, melyben apostolkodnia kell. [...] Nem annyira a tanítók érdekében kell ez a pótlék, hanem a tanyai nép javát szolgálná az, ha állandó és kiváló tanítója lenne. [...] A felosztásnál egyedül az legyen a döntő körülmény, hogy az iskola hol fekszik és ne a tanító személyéhez kössék a pótlékot, hanem az iskolához. Tudja azt minden tanító, hogy Átokházán vagy Hatrongyoson mennyi a pótlék, és ne legyen kitéve annak, hogy valamelyik helyre kivetí a sors, akkor tudja meg, hogy bizony vékony, vagy semmi a »segély«.”¹²

Sajnos az 1943. április 10-én kelt levélnek nincs folytatása az anyagban, 1943-ból elég kevés irat maradt fent. Az egyesület 1944-ben már nem nagyon működött. Hivatalosan 1945. április 14-én oszlatták fel.

¹¹ Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület Alsótanyai Járáskör 1943. május 22-i rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, 3, A CSVÁT iratai X. 101. 1921 CSVÁT 1943.

¹² CSERNAI Mátyás, *Tanyai pótlék*, Kézirat, Hódmezővásárhely, 1943, 1–3.